

KNIHOVNA NOVOVĚKÉ TRADICE
A SOUČASNOSTI
Svazek 83

CHARLES-LOUIS
DE MONTESQUIEU

O duchu zákonů
I

Přeložila a poznámkami opatřila
Hana Fořtová

PRAHA
2010

5. O cíli různých států

Přestože mají všechny státy obecně řečeno stejný cíl, kterým je vlastní zachování, přesto má každý stát ještě svůj zvláštní cíl. Zvětšení území bylo cílem Říma, válčení cílem Sparty; náboženství předmětem židovských zákonů, obchodování cílem Marseille, veřejný pořádek cílem čínských zákonů,⁴ mořeplavectví cílem rhodských zákonů a přirozená svoboda cílem divochů; obecně vzato, rozkoše vladaře jsou cílem despotických států, sláva panovníka a státu je cílem monarchií; nezávislost každého jednotlivce je cílem polských zákonů, výsledkem toho je útlak všech.⁵

Na světě je také jeden národ, u něhož je bezprostředním cílem jeho zřízení politická svoboda. Budeme nyní zkoumat, na jakých principech je tato svoboda založena. Jsou-li dobré, objeví se v nich svoboda jako v zrcadle.

Nemusíme se tolik namáhat, abychom ve zřízení objevili politickou svobodu. Můžeme-li ji zahlédnout, byla-li již nalezena, proč bychom ji hledali?

6. O anglickém zřízení⁶

V každém státě jsou tři druhy moci: moc zákonodárná, moc výkonná ve věcech týkajících se práva národů a moc výkonná ve věcech občanského práva.

⁴ Přirozený cíl státu, jenž nemá žádné vnější nepřátele nebo se domnívá, že jsou nepřátelé zadrženi vnějšími překážkami.

⁵ Nevýhoda *liberum veto*. [Polský sejm rozhodoval jednomyslně, takže veto jediného člena znemožňovalo přijetí jakéhokoli rozhodnutí.]

⁶ Jedná se o nejslavnější kapitulu celé knihy. Robert Shackleton (*Montesquieu. A Critical Biography*, London 1961) ukázal na základě studia rukopisu *O duchu zákonů* a odlišení různých typů písem sekretářů, které Montesquieu kvůli svému špatnému zraku používal, že hlavní část kapitoly byla sepsána na sklonku roku 1733 po návratu z Anglie. Montesquieu text dále přepracovával, ovšem jen poslední odstavec byl napsán po roce 1743. – Pozn. překl.

První moc umožňuje panovníkovi či úředníkovi vyhlášovat zákony na určitý čas či navždy a vylepšovat či rušit již existující zákony. Druhá moc mu umožňuje sjednávat mír či vyhlášovat válku, vysílat či přijímat vyslance, zajišťovat bezpečí, zabraňovat vpádům. Třetí moc mu umožňuje trestat zločiny nebo soudit spory mezi jednotlivci. Tuto poslední moc nazveme mocí soudní a tu předchodí jednoduše výkonnou mocí státu.

Politická svoboda občana je onen klid ducha, který vyvěrá z přesvědčení, jež má každý o své bezpečnosti; a aby každý měl tuto svobodu, je třeba, aby byla vláda taková, že se jeden občan nemusí obávat jiného občana.

Když je v jedné osobě či v jednom úředním tělese spojena moc zákonodárná s mocí výkonnou, svoboda zde není; můžeme se totiž obávat toho, že stejný monarcha či stejný senát přijme tyranské zákony a tyransky je bude vykonávat.

Svoboda neexistuje také tam, kde není soudní moc oddělena od moci zákonodárné a výkonné. Kdyby byla spojena s mocí zákonodárnou, byla by moc nad životem a svobodou občanů zvlášť, neboť soudce by byl zároveň zákonodárcem. Kdyby byla spojena s mocí výkonnou, mohl by mít soudce sílu utiskovatele.

Vše by bylo ztraceno, kdyby jeden člověk či jeden sbor předních občanů, šlechticů či lidu vykonával všechny tyto tři moci: moc vytvářet zákony, dohlížet nad prováděním veřejných usnesení a moc trestat zločiny či soudit spory mezi soukromníky.

Ve většině evropských království je vláda uměřená, neboť panovník, disponující prvními dvěma mocemi, ponechává na svých poddaných výkon moci třetí. U Turků, kde jsou tyto tři moci sloučeny v osobě sultána, vládne hrozný despotismus.

V italských republikách, kde jsou tyto tři moci spojeny, je méně svobody než v našich monarchiích. Vláda proto ke svému udržení potřebuje stejně násilné prostředky jako vláda turecká, jak o tom svědčí státní inkvizitoři⁷ a schránka, do níž může každý udavač kdykoli vhodit lístek se svým obviněním.

⁷ V Benátkách.

Pohleďte, v jaké situaci se může ocitnout občan těchto republik. Stejný sbor úředníků má jako vykonavatel zákonů veškerou moc, již si sám dal jako zákonodárce. Může zpusťovat stát svou obecnou vůlí, a protože disponuje zároveň mocí soudní, může svou soukromou vůlí zničit každého občana.

Veškerá moc je tu soustředěna v jedné ruce; a přestože zde není vnější okázalost, již se krásí despotickejší vladař, cítíme ho v každém okamžiku.

Proto také vladaři toužící po despotickejší moci vždy nejprve ve své osobě spojovali všechny úřady a někteří evropské králové všechny vysoké státní hodnosti.

Dobře vím, že čistá dědičná aristokracie italských republik neodpovídá přesně asijskému despotismu. Množství úředníků někdy úřad zmírňuje; všichni šlechtici nesledují vždy stejné zájmy, existují zde různé typy úřadů, které navzájem mírní svoji moc. Takto v Benátkách náleží *velké radě* moc zákonodárná, *pregadiūm* moc výkonná a *sboru čtyřiceti* moc soudní.⁸ Nešvarem je však to, že tyto odlišné úřady jsou složeny z úředníků pocházejících ze stejného stavu, takže se jedná více méně o tutéž moc.

Soudní moc nesmí být svěřena doživotnímu senátu, ale má být vykonávána osobami, které byly předepsaným způsobem v určitý čas v roce vybrány ze sboru lidu.⁹ Tito lidé vytvoří soudní tribunál, jenž trvá jen po nezbytnou dobu.

Takto se stane soudní moc, budící velkou hrůzu mezi lidmi, takřka neviditelnou a neexistující, neboť není spojena s určitým stavem ani s určitým povoláním. Nikdo nemá soudce ustavičně před očima a každý se bojí soudního úřadu, nikoli soudních úředníků.

⁸ Ve *velké radě* (*Maggior Consiglio*) zasedali všichni šlechtici, *Consiglio dei Pregadi* byl šestičlenný sbor jmenovaný *velkou radou* s prosbou (odtud jeho název; *pregare* značí v italštině prosit, žádat), aby dohlížel na jednání dóžete. Výkonnou moc měl ve skutečnosti senát. *Sbor čtyřiceti* (*Consiglio dei Quaranta*, zjednodušeně *Quarantia*) soudil v občanských sporech i v otázkách trestních s výjimkou státních zločinů, které soudila obávaná *rada desetěti* a státní inkvizitoři. Všechny tyto sbory tvořili výlučně šlechtici. – Pozn. překl.

⁹ Jako v Athénách.

Je dokonce třeba, aby si zločinec při závažných obviněních vybíral své soudce sám, v souladu se zákonem; nebo aby jich mohl alespoň odmítnout tak velký počet, že by zbývající soudci mohli být považováni za jím vybrané.

Druhé dvě moci by mohly být svěřeny spíše úředníkům či stálému tělesu, neboť nejsou vykonávány nad žádným určitým jedincem; jedna z nich je pouze obecnou vůlí státu a druhá pouhým vykonáváním této obecné vůle.

Pokud však nemají být stálé soudní tribunály, mají být stálé rozsudky, a to do té míry, aby byly vždy pouze přesným zněním zákona. Kdyby vyjadřovaly osobní názor soudce, člověk by žil ve společnosti, aniž by znal přesně závazky v ní sjednané.

Je dokonce třeba, aby byli soudci stejného postavení jako obžalovaný či aby byli jeho párové, jinak bude obžalovaný přesvědčen, že se dostal do spárů těch, kdo mu chtějí ublížit.

Není již svobody, ponechá-li zákonodárná moc výkonné moci právo uvěznit občany, kteří se mohou zaručit za své chování;¹⁰ ledaže by byli občané zadrženi, aby se bez otálení zpovídali z obvinění, které je zákonem označeno jako hrdelní. V tomto případě jsou skutečně svobodní, neboť podléhají pouze zákonu.

Kdyby se však zákonodárná moc domnívala, že je v nebezpečí kvůli nějakému tajnému protistátnímu spiknutí nebo kvůli spojení s vnějším nepřítelem, mohla by na určitý krátký a omezený čas umožnit výkonné moci, aby zadržela podezřelé občany, kteří by tak na určitý čas ztráceli svoji svobodu, aby si ji uchovali pro všechen další čas.¹¹

¹⁰ Narážka na *Habeas Corpus Act*, přijatý roku 1679. Na základě tohoto zákona měl zadržovaný občan na svou žádost či na žádost třetí strany jednající v jeho zájmu právo obdržet *writ of habeas corpus* (příkaz *habeas corpus*). Ten nařizoval žalárníkovi předvést zadržovaného před soud, jenž musel dotčenému sdělit, proč byl zadržen, a pokud se tento člověk nedopustil ničeho nezákonného, musel být ihned propuštěn. V případě, že byl obviněn ze spáchání zločinu, měl právo být propuštěn na kauci, a pouze pokud byl obviněn ze zrady, byl dále držen ve vězení, měl však předstoupit před soud při jeho nejbližším zasedání. – Pozn. překl.

¹¹ Montesquieu zde má na mysli pozastavení platnosti *habeas corpus*. V době politické krize parlament mohl poskytnout ministerstvu právo zadržet

Toto je jediný prostředek v souladu s rozumem, jímž je nahrazena tyranická moc *eforů* a despotických *státních inkvizitorů* v Benátkách.

Protože ve svobodném státě má každý člověk, o němž se má za to, že má svobodnou duši, sám sobě vládnout, bylo by třeba, aby lid jako těleso měl zákonodárnou moc. Ale protože to je ve velkých státech nemožné a v malých je to spjato s mnoha nesnázemi, je třeba, aby lid skrze své zástupce konal vše, co nemůže činit on sám.

Člověk zná mnohem lépe potřeby svého města než jiných měst a lépe posoudí schopnosti svých sousedů než ostatních krajanů. Členové zákonodárského sboru by tak neměli být vybíráni z národa jako celku; je vhodné, aby si občané vybírali svého zástupce v každém větším sídle.

Velkou výhodou zástupců je jejich schopnost jednat o záležitostech. Lid není způsobilý k diskusi, což je jedna z velkých nevýhod demokracie.

Není nutné, aby zástupci, kteří dostanou všeobecné poučení od těch, kdo si je vybrali, dostávali ještě jednotlivá poučení o každé záležitosti, jako je tomu v německých sněmech. Pravdou je, že poslanecký hlas by tímto způsobem více vyjadřoval názor národa; zároveň by to však uvrhlo sbor do nekonečně dlouhých průtahů a učinilo každého poslance pánem všech ostatních a v nejnaléhavějších okamžicích by tak mohl jediný vrtoch ochromit veškerou sílu národa.

Jak velmi dobře uvádí Sidney,¹² pokud poslanci zastupují lid jako těleso, jako je tomu v Holandsku, musí skládat účty těm, kdo je pověřili; jinak je tomu však tehdy, jsou-li vysláni za město, jako např. v Anglii.

občany obviněné ze zrad, aniž by měly tyto osoby právo být souzeny při nejbližší příležitosti. Toto nařízení se však netýkalo osob obviněných z menších zločinů. – Pozn. překl.

¹² A. Sidney, *Discourses concerning Government*, III, 38. Algernon Sidney (1617–1683), anglický aristokrat a zároveň přesvědčený republikán; během Cromwellovy vlády se stáhl do ústraní, po restauraci Karla II. odešel do francouzského exilu. Roku 1678 byl zvolen do parlamentu. Neprávem byl obviněn z účasti na spiknutí a popraven. Jeho *Discourses concerning Government* (1698) byly přeloženy do francouzštiny a vydány v Haagu roku 1702. Jejich cílem, stejně jako v prvním Lockově *Pojednání*, je vyvrácení Filmerova *Patriarchy* (1680). – Pozn. překl.

Všichni občané v jednotlivých okrscích musí mít právo hlasovat, a vybrat tak svého zástupce, kromě těch, kteří jsou tak nízkého společenského postavení, že se má za to, že vůbec nemají vlastní vůli.

Většina antických republik trpěla velkou neřestí, lid zde totiž měl právo činit rozhodnutí, jež vyžadují vykonávání moci, a toho není schopen. Lid má vstupovat do vlády jen proto, aby vybral své zástupce, k čemuž je způsobilý. Ačkoli totiž málokdo přesně zná schopnosti ostatních, přesto je každý schopen obecně poznat, zda ten, koho si vybírá, je rozumnější než většina ostatních.

Ani zastupitelský sbor nemá být určen k tomu, aby aktivně rozhodoval, neboť by to nečinil dobře. Je však určen k tomu, aby tvořil zákony a dohlížel na to, zda jsou správně prováděny ty, které přijal. To může dělat velmi dobře, a dokonce to může dobře dělat pouze on sám.

Ve státě jsou vždy lidé, kteří se liší svým původem, bohatstvím či počty; kdyby však byli smíseni s lidem a měli jen stejný hlas jako ostatní, všeobecná svoboda by byla jejich otroctvím a nebylo by v jejich zájmu ji hájit, neboť většina rozhodnutí by byla proti nim. Jejich podíl na zákonodárné moci musí tedy být v poměru k ostatním výhodám, jimž se ve státě těší. A k tomu dojde, když vytvoří sbor, který má právo pozastavit záměry chystané lidem, stejně jako má lid právo pozastavit jejich záměry.

Zákonodárná moc tak bude svěřena sboru šlechticů a sboru těch, kdo budou zastupovat lid. Každý bude mít své vlastní shromáždění, bude odděleně rokovat a bude mít i jiné zájmy a jiný pohled na věc.

Ze tří mocí, o nichž jsme mluvili, je soudní moc jakoby neexistující. Zbývají tedy dvě moci, které potřebují řídicí moc, jež by je navzájem mírnila. K tomuto účelu se velice hodí část zákonodárského sboru složená ze šlechticů.

Šlechtický sbor musí být dědičný. Je dědičný svojí povahou; navíc je třeba, aby bylo v jeho zájmu hájit své výsady, které jsou samy o sobě nesnesitelné a musí být ve svobodném státě stále ohroženy.

Ale protože by dědičná moc mohla mít sklon sledovat své soukromé zájmy a opomíjet zájmy lidu, je třeba, aby v záležitostech, kdy je nejvyšším zájmem ji podplatit, jako např. v otázce zákonů zabývajících se vybíráním peněz, měla podíl na zákonodárné moci jen pravomocí zamezující, nikoli rozhodovací.

Rozhodovací pravomocí nazývám právo sám nařídit či opravit to, co bylo nařízeno někým jiným. *Zamezující pravomocí* nazývám právo zrušit rozhodnutí, které přijal někdo jiný; taková byla pravomoc tribunů lidu v Římě. Přestože ten, kdo má zamezující pravomoc, může též disponovat právem schvalovacím, toto schválení je pouze prohlášením, že se vzdávám použít své zamezující pravomoci, takže toto právo je od pravomoci zamezující odvozeno.

Výkonná moc má být v rukou monarchy, neboť tato část vlády téměř vždy vyžaduje náhlou akci a je lépe spravována jedním než několika; naproti tomu záležitosti spadající pod moc zákonodárnou jsou často lépe řízeny množstvím než jedním.

Nebylo by již svobody, kdyby neexistoval monarcha a výkonná moc by byla svěřena určitému počtu osob vzešlých ze zákonodárného sboru. Byly by totiž sdruženy dvě moci a stejní lidé by vždy měli možnost a někdy i skutečný podíl na jedné i druhé moci.

Nebylo by již svobody, kdyby se po určitý dlouhý čas nesešel zákonodárny sbor. Došlo by totiž k jedné ze dvou možností: buď by nebyla žádná rozhodnutí zákonodárné moci a stát by upadl do bezvládí, nebo by tato rozhodnutí vzala na sebe moc výkonná, která by se tak stala absolutní.

Nebylo by nutné, aby zákonodárny sbor byl shromážděn stále. Pro zastupitele by to nebylo pohodlné a také by to příliš zaměstnávalo výkonnou moc, která by nemyslela na své povinnosti, ale na to, aby hájila své výsady a své právo činit rozhodnutí.

Navíc, kdyby byl zákonodárny sbor trvale shromážděn, mohlo by se stát, že by pouze nahrazoval zemřelé poslance novými; a v tomto případě, kdyby se sbor jednou zkazil, nebylo by již léku. Pokud po sobě následují různé zákonodárné sbory, lid, který špatně smýšlí o současném sboru, rozumně upíná své naděje ke shromáždění, které přijde po něm. Kdyby však sbor byl stále týž, lid, který by byl jednou svědkem jeho zkažení, by už od jeho zákonů nic neočekával; rozběsil by se, nebo by se stal naopak netečným.

Zákonodárny sbor se nesmí shromažďovat sám z vlastního rozhodnutí, neboť toto těleso má mít svou vůli, až když je shromážděno; a kdyby nebylo rozhodnutí se shromáždit jednomyslné, nedalo by se říci, která část je skutečně zákonodárným sborem: zda ta, která se shromáždila, či ta zbývající. Kdyby měl sám sbor právo odročit své

zasedání, mohlo by se stát, že tak nikdy neučiní; to by bylo nebezpečné v případě, kdyby se chtěl obrátit proti výkonné moci. Navíc některá období jsou pro zasedání zákonodárného sboru vhodnější než jiná. Je tedy třeba, aby výkonná moc určovala čas a trvání těchto shromáždění vzhledem k okolnostem, které sama zná.

Kdyby výkonná moc neměla právo pozastavit záležitosti zákonodárného sboru, stal by se tento sbor despotickým.¹³ Mohl by se totiž vybavit veškerou představitelnou mocí, a zničit tak všechny ostatní moci.

Naopak zákonodárna moc by neměla mít pravomoc zadržovat moc výkonnou, neboť výkonná moc je omezena svou povahou, takže je zbytečné ji omezovat. Kromě toho se vždy týká okamžitých záležitostí. Pravomoc římských tribunů byla špatná v tom, že nezadržovala jen moc zákonodárnou, ale i výkonnou, což vedlo k velkým pohromám.

Jestliže však zákonodárna moc nemá mít ve svobodném státě právo zadržovat moc výkonnou, má a musí mít právo zkoumat, jakým způsobem jsou uváděny v činnost zákony, které přijala. A v tom spočívá výhoda této vlády oproti vládě krétské a spartské, v nichž *kosmové* ani *eforové* neskládali účty ze své činnosti.

Ať už je však toto přezkoumávání jakékoli, zákonodárny sbor nesmí mít právo soudit osobu a následně jednání toho, kdo moc vykonává. Jeho osoba musí být nedotknutelná. Je totiž ve státě nezbytná, neboť zákonodárnému sboru neumožňuje, aby se stal tyranským; kdyby tedy byl ten, kdo moc vykonává, obžalován nebo souzen, nebylo by již svobody.¹⁴

V tomto případě by stát nebyl monarchií, nýbrž nesvobodnou republikou. Ale protože tento člověk nemůže vykonávat moc špatně, aniž by měl zlomyslné rádce, kteří jakožto ministři nenávidí zákony, jež podporují jakožto občané, mohou být tito lidé stíháni a trestáni. V tom tkví výhoda této vlády oproti vládě knidské, kde zákon ne-

¹³ Montesquieu zjevně naráží na pravomoc panovníka rozpustit Dolní sněmovnu a vyhlásit nové volby. Tato možnost chyběla v polské ústavě. – Pozn. překl.

¹⁴ V Anglii je postava panovníka nedotknutelná a posvátná (*the King can do no wrong*), panovník nemůže být souzen. Parlament porušil tento zvyk roku 1649, když odsoudil k smrti Karla I. – Pozn. překl.

umožňoval předvolat před soud takzvané *amimony*,¹⁵ byť zpětně,¹⁶ a lid tak nikdy nemohl dosáhnout zadostiučinění za utrpěné nespravedlnosti.

Ačkoli obecně nesmí být soudní moc spojena s žádnou částí moci zákonodárné, existují tři výjimky založené na osobním zájmu toho, kdo má být souzen.

Šlechtici jsou vždy vystaveni závisti; kdyby byli souzeni lidem, mohli by čelit nebezpečí a netěšili by se výsadě, kterou ve svobodném státě disponuje i poslední z občanů, totiž být souzen sobě rovnými. Je tedy třeba, aby šlechtici byli souzeni nikoli před obyčejným soudem, ale před tou částí zákonodárného sboru, která je složena ze šlechticů.¹⁷

Mohlo by se stát, že zákon, který je zároveň jasnozřivý i slepý, bude v některých případech příliš přísný. Avšak soudci vybraní z lidu jsou, jak jsme již řekli, pouhými ústy pronášejícími slova zákona; jsou to bezduché bytosti, které nemohou mírnit jeho sílu ani jeho přísnost. Je tedy na té části zákonodárného sboru, o níž jsme právě v jiném případě hovořili jako o nutném tribunálu, aby tuto úlohu plnila i zde. Její nejvyšší mocí je, aby zmírnila zákon ve prospěch zákona samého a aby se vyslovila mírněji než zákon sám.

Konečně by se mohlo stát, že nějaký občan by ve veřejných záležitostech porušil práva lidu a dopustil by se zločinů, které by ustavení úředníci nemohli nebo nechtěli potrestat. Obecně však zákonodárná moc soudit nemůže, tím spíše v tomto zvláštním případě, kdy zastupuje onu stranu sporu, kterou je lid. Může být tedy pouze žalobcem.

¹⁵ Byli to úředníci, které každý rok volil lid. Podívejte se do Štěpána Byzantského, *Ethnika* (1958), 686. [Amimoni byli doživotní úředníci volení v Knidu. Knidos byl spolu s Kóem a Halikarnassem součástí dórské amfiktyonie.]

¹⁶ Římstí úředníci mohli být obviněni po skončení svého úřadu. Podívejte se v Dionysiovi Halikarnasském na proces tribuna Genutia (*Antiq. Rom.* IX, 37, 2–4).

¹⁷ Na základě starého feudálního práva měli šlechtici právo být souzeni jen jimi rovnými. V Anglii tak lordi mohli být souzeni za běžné zločiny pouze před Sněmovnou lordů. – Pozn. překl.

Před kým však bude žalovat? Sníží se před soudními tribunály, které jsou na nižší úrovni než ona a které jsou navíc složeny z osob tvořících jako ona lid, takže by byly strženy mocí tak významného žalobce? Nikoli, pro zachování důstojnosti lidu a bezpečnosti jednotlivce je třeba, aby část zákonodárného sboru žalovala před zákonodárným sborem šlechticů, který se od něj odlišuje svými zájmy i vášněmi.

V tom spočívá výhoda této vlády oproti většině antických republik, kde vládl ten zlořád, že lid byl zároveň žalobcem i soudcem.

Jak jsme již řekli, výkonná moc se musí na moci zákonodárné podílet svou pravomocí zamezovací; jinak by byla brzy zbavena svých výsad. Kdyby se však na moci výkonné podílela moc zákonodárná, byla by ztracena i moc výkonná.

Nebylo by již svobody, kdyby se monarcha podílel na zákonodárné moci pravomocí rozhodovací. Ale protože je třeba, aby se kvůli své obraně na této moci podílel, musí mít pravomoc zamezující.

Příčinou změny vlády v Římě byla skutečnost, že senát, který měl část výkonné moci, a úředníci, kteří měli její druhou část, neměli zamezující pravomoc, kterou měl lid.

Taková je tedy základní ústava vlády, o níž hovoříme. Zákonodárny sbor je zde složen ze dvou částí, které se navzájem svazují svou zamezující pravomocí. Obě dvě jsou pak vázány mocí výkonnou, která je sama spoutána mocí zákonodárnou.

Tyto tři moci by měly být v klidu či nečinnosti, protože jsou však nutným pohybem věcí nuceny jít kupředu, jejich pohyb musí být sladný.

Výkonná moc je jen svou zamezující pravomocí součástí moci zákonodárné, takže se nepodílí na rokování o záležitostech. Není ani nutné, aby něco navrhovala, neboť vzhledem k tomu, že vždy může neschválit rozhodnutí, může odmítnout ta rozhodnutí, která si nepřejí, aby byla přijata.

V některých antických republikách, kde lid jako těleso uskutečňoval veřejné diskuse, bylo přirozené, aby je výkonná moc projednávala a navrhovala spolu s ním; jinak by v rozhodnutích vládl podivný zmatek.

Kdyby výkonná moc rozhodovala o vybírání státních příjmů jinak než projevením svého souhlasu, nebylo by již svobody, neboť by se v tom nejdůležitějším bodě stala zákonodárnou mocí.

Jestliže zákonodárná moc nerozhoduje o vybírání státních příjmů rok od roku, ale napořád, vystavuje se nebezpečí ztráty své svobody, neboť na ní již nebude záviset výkonná moc; když je toto právo drženo napořád, je dosti jedno, závisí-li na něm samém či na někom jiném. Stejně tomu je, když zákonodárná moc nerozhoduje rok od roku, ale napořád o pozemních a námořních silách, které má svěřit moci výkonné.

Aby ten, kdo moc vykonává, nemohl utlačovat, je třeba, aby jemu svěřené vojsko pocházelo z lidu a mělo stejného ducha jako lid, jako tomu bylo v Římě až do časů Mariových. Aby tomu tak bylo, jsou možné jen dva způsoby: buď mají lidé zaměstnaní ve vojsku dostatek majetku, aby se mohli za své činy zodpovídat občanům a byli odvedeni pouze na rok, jako tomu bylo v Římě, nebo pokud tvoří vojenské jednotky stálý sbor, v němž jsou vojáci tou nejnižší částí národa, je třeba, aby zákonodárná moc mohla vojsko rozpustit hned, jak si to přeje. Vojáci by též měli bydlet s občany, neměl by existovat žádný oddělený tábor, kasárna ani vojenské pevnosti.

Když je vojsko jednou ustaveno, nemá bezprostředně záviset na zákonodárném sboru, ale na moci výkonné. Je to v povaze věci, neboť jeho činnost spočívá více v jednání než v rokování.

Patří k lidské povaze, že si lidé váží více statečnosti než báčlivosti; činu více než obezřetnosti; síly více než rad. Vojsko bude vždy pohrdat senátem a vážit si svých důstojníků. Nebude si nic dělat z příkazů, které mu ukládá sbor složený z lidí, jež má za bojácné, a proto nehodné toho, aby mu poroučel. Jakmile bude vojsko záviset pouze na moci zákonodárné, vláda se stane vojenskou. Pokud někdy došlo k opaku, jednalo se o důsledek několika výjimečných okolností: vojsko je zde vždy oddělené, je složeno z několika sborů, z nichž každý je závislý na své provincii; hlavní města jsou výjimečná místa, která se brání již svou vlastní polohou a v nichž nejsou vojenské jednotky.

Holandsko je v ještě větším bezpečí než Benátky; mohlo by své vzbouřené posádky nechat zatopit vodou či je vyhladovět. Tyto jednotky nejsou ve městech, které by je mohly vyživovat, takže jejich přetrvání je nejisté.

V případě že je vojsko ovládáno zákonodárnou mocí a zvláštní okolnosti brání tomu, aby se vláda stala vojenskou, upadne stát do

jedné či druhé nesnáze: buď bude nutné, aby vojsko zničilo vládu, nebo vláda oslabí vojsko.

Toto oslabení pak bude mít příčinu přímo osudovou, neboť se zrodí ze slabosti samotné vlády.¹⁸

Kdyby někdo chtěl číst vynikající Tacitovo dílo *O mravech Germánů*,¹⁹ viděl by, že právě od nich převzali Angličané ideu své politické vlády. Tento krásný systém se zrodil v lesích.

Protože všechny lidské záležitosti mají svůj konec, tak také stát, o němž mluvíme, ztratí svou svobodu a zanikne. Řím, Sparta i Kartágo zanikly. Tento stát zanikne, až bude zákonodárná moc zkaženější než moc výkonná.

Nemám v úmyslu zkoumat, zda se Angličané v současné době těší z této svobody či nikoli. Stačí mi říci, že svoboda je ustavena jejich zákony, a o další věci se již nestarám.

Nechci tím snižovat ostatní vlády, ani tvrdit, že tato přehnaná politická svoboda má pokořovat ty, kdo se těší pouze svobodě umírněné. Jak bych něco takového mohl tvrdit právě já, který se domnívám, že ani přemíra rozumu není vždy žádoucí a že lidé se téměř vždy přizpůsobí spíše středu než krajnostem?

Také Harrington ve své *Oceaně* zkoumal, jaký je nejvyšší možný stupeň svobody, do něhož může být zřízení dovedeno.²⁰ Můžeme však o něm říci, že tuto svobodu hledal teprve poté, co ji přehlédl, a že postavil Chalkédón s očima upřenými k břehům Byzantionu.²¹

¹⁸ Tento a předchozí odstavec byly přidány ve vydání z roku 1757.

¹⁹ Tacitus, *Germ. XI: De minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes; ita tamen ut ea quoque quorum penes plebe arbitrium est apud principes petraentur.* [„O méně významných záležitostech se radí náčelníci, o důležitějších všichni, ale tak, že i to, o čem rozhoduje lid, nejprve projednají předáci.“]

²⁰ James Harrington (1611–1677) byl stejně jako Sidney republikán. *Oceana* vyšla roku 1656. – Pozn. překl.

²¹ Viz Hérodotos, *Hist. IV, 144.* – Pozn. překl.